

راهنما و دستورالعمل گردشگری پایدار در منطقه زاگرس مرکزی

طرح حفاظت از تنوع زیستی در چشم‌انداز زاگرس مرکزی با
مشارکت کلیه ذینفعان و ذیربطان در سطوح ملی و استان‌های
اصفهان، چهارمحال و بختیاری، فارس و کهگیلویه و بویراحمد

تدوین: شروان شعاعی
بهار ۱۳۹۴

سرشناسه	: شعاعی، شروان، ۱۳۴۹-
عنوان و نام پدیدآور	: راهنما و دستورالعمل گردشگری پایدار در منطقه زاگرس مرکزی
مشخصات نشر	: تهران: معارف، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۷۲ ص، تصویر: رنگی، جدول خشتی
شابک	: 978-964-2676-33-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیهیای مختصر
یادداشت	: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
یادداشت	: کتابنامه
شناسه افزوده	: پروژه حفاظت از تنوع زیستی در سیمای حفاظتی زاگرس مرکزی
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۲۰۱۰۲

سازمان متولی: سازمان حفاظت محیط زیست - برنامه عمران ملل متحد - تسهیلات جهانی محیط زیست -
طرح حفاظت از تنوع زیستی در سیمای حفاظتی زاگرس مرکزی

نام کتاب: راهنما و دستورالعمل گردشگری پایدار در منطقه زاگرس مرکزی
مؤلف: شروان شعاعی
ناشر: نشر معارف
مجری ملی طرح: احمد علی کیخا معاون محیط طبیعی و تنوع زیستی زاگرس
مدیر ملی طرح: شیرین ابوالقاسمی
همکاران ویرایش و بازخوانی: سعید ملماسی، شاهد شعاعی، نازنین مطیعی، معصومه سادات حسینی نسب، پونه رئیس دانا، فررانه بصیری، فرناز بزرگ نیا، پردیس ولوی، پارسا آرامشی نیا

نوبت و سال چاپ: اول - ۱۳۹۴

لیتو گرافی: هزاره

چاپ: آریاک

صحافی: آریاک

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

ISBN: 978-964-2676-33-0

۷	پیش‌گفتار
۹	خلاصه اجرایی
۱۱	۱- مقدمه
۱۲	۲- تعاریف
۱۳	۳- ضرورت ارائه دستورالعمل گردشگری پایدار
۱۳	۱-۳- گردشگری در ایران و جهان
۱۴	۲-۳- اثرات مثبت و منفی گردشگری
۱۵	۳-۳- گردشگری پایدار: بهره‌برداری از منابع برای نسل‌های فعلی و آیندگان
۱۶	۴-۳- عوامل و موانع موثر بر گردشگری
۱۶	۵-۳- توریسم پایدار و گردشگری جامعه‌محور
۱۷	۴- مروری بر سوابق تحقیق (دستورالعمل‌های موجود)
۱۷	۱-۴- اسناد بین‌المللی
۱۹	۲-۴- اسناد ملی
۲۰	۵- محدوده مطالعات
۲۱	۶- اهداف
۲۱	۷- ذینفعان و ذیربطان
۲۳	۸- قوانین و مقررات
۲۳	۹- بررسی وضعیت موجود
۲۳	۱-۹- چهارمحال و بختیاری
۲۴	۲-۹- فارس
۲۴	۳-۹- کهگیلویه و بویراحمد
۲۴	۴-۹- اصفهان
۲۵	۱۰- بررسی نحوه بهره‌برداری و گروه‌های عمده بهره‌بردار
۲۵	۱۱- بررسی عوامل مخرب در بخش گردشگری
۲۵	۱۲- بررسی اثرات عوامل مخرب در بخش گردشگری بر تنوع زیستی
۲۶	۱۳- دستورالعمل و آیین‌نامه گردشگری پایدار در منطقه زاگرس مرکزی
۲۶	۱-۱۳- فرآیند تهیه دستورالعمل
۲۷	۲-۱۳- شناسایی دقیق جاذبه‌های گردشگری
۳۰	۳-۱۳- برآورد ظرفیت حضور گردشگر برای هر منطقه
۳۲	۴-۱۳- برآورد محدوده‌های حضور گردشگر
۳۴	۵-۱۳- تهیه راهنمای گردشگری
۳۴	۶-۱۳- تهیه راهنمای کلی طبیعت گردان
۳۵	۷-۱۳- تهیه مستندات اطلاع‌رسانی برای هر جاذبه گردشگری
۳۵	۸-۱۳- افزایش همکاری و بهبود سطح درآمدی جامعه محلی
۳۶	۹-۱۳- طراحی و معماری تأسیسات و سازه‌های پایدار
۴۱	۱۴- پیوستها
۶۹	۱۵- منابع
۷۲	خلاصه اجرایی (انگلیسی)

۱۵	جدول (۱) - اثرات مثبت و منفی گردشگری بر ابعاد مختلف
۲۱	جدول (۲) - فهرست ذینفعان و ذیربطان
۲۷	جدول (۳) - تقسیم بندی بین المللی محیط‌های طبیعی IUCN
۲۸	جدول (۴) - تقسیم بندی محیط‌های طبیعی تحت مدیریت در ایران
۲۸	جدول (۵) - تناسب اشکال متفاوت گردشگری با تقسیم بندی محیط‌های طبیعی IUCN
۲۸	جدول (۶) - دستورالعمل زون بندی (Zoning) در ایران
۲۹	جدول (۷) - پیشینه و کمینه زون‌های مجاز و ممکن در تقسیمات حفاظتی در ایران بر اساس دستورالعمل تهیه طرح مدیریت مناطق تحت حفاظت
۳۷	جدول (۸) - راهنمای ایجاد تاسیسات گردشگری در مناطق تحت مدیریت با حساسیت نسبت به محیط زیست و مسایل فرهنگی
۴۱	جدول (۹) - جاذبه‌های گردشگری طبیعی استان چهار محال و بختیاری
۵۲	جدول (۱۰) - جاذبه‌های گردشگری استان فارس
۵۳	جدول (۱۱) - جاذبه‌های گردشگری استان اصفهان
۶۰	جدول (۱۲) - جاذبه‌های گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد

پیش گفتار

کوهستان زاگرس یکی از با ارزش ترین مناطق ایران است که به دلیل موقعیت ویژه جغرافیایی، زمین شناسی - اقلیم، خاک، پوشش گیاهی و حیات وحش جانوری، دارای ارزش های بی نظیر تنوع زیستی همچون حضور بیش از ۲۴۰۰ گونه گیاهی و جانوری است. این منطقه از دیرباز مهد تمدن تاریخی و تنوع قومی ایران بوده و بیش از ده درصد جمعیت کشور که بیشتر روستایی و عشایر هستند، را در خود جای داده است.

شیوه بهره برداری وابسته به طبیعت در زاگرس و تغییر کاربری اراضی در طول سالیان، موجب تخریب منابع طبیعی، توسعه غیر اصولی و بهره برداری ناپایدار از منابع زیستی و طبیعی کوهستان زاگرس گردیده، در برخی موارد شرائط طبیعی و اکولوژیکی زیستگاه های موجود در منطقه به حدی تحت تأثیر عوامل ناپایداری قرار گرفته که غیر قابل برگشت به شرائط تعادل می باشد. به طوری که کشاورزی ناپایدار، بهره برداری ناپایدار از منابع آب، مدیریت نادرست پسماند، توسعه ناپایدار معادن و راه های ارتباطی، آبی پروری ناپایدار، توسعه شهری و روستایی ناپایدار از جمله آن است.

از مهم ترین اهداف طرح "حفاظت از تنوع زیستی زاگرس مرکزی"، هم سو نمودن بهره برداری پایدار با حفاظت از تنوع با شیوه مدیریت یکپارچه در سطح کوهستان زاگرس و فعالیت در بخش های کشاورزی، جنگل ها، مراتع، آب، پسماند، توسعه زیر ساخت ها و گردشگری می باشد که به صورت پایلوت در محدوده زاگرس مرکزی به وسعت ۲,۱۰۰,۰۰۰ هکتار اجرا شده است.

فرایند برنامه ریزی و مدیریت کوهستان زاگرس مرکزی نیازمند به کارگیری ابزارهای متنوعی است که بر ظرفیت ها و پتانسیل های موجود کوهستان مبتنی بوده و با استفاده از آن نیازهای مدیریتی در اجرای برنامه حفاظت و توسعه پایدار کوهستان زاگرس مرکزی تامین گردد. این بسته ابزاری می بایست به درونی سازی توان سرزمین و ملاحظات تنوع زیستی در فرایند برنامه ریزی و مدیریت کوهستان، به طور کاربردی کمک نماید، از طرفی این برنامه باید بتواند نیازهای بخش های بهره بردار و دینفع کوهستان را نیز تامین و خط مشی توسعه را بر اساس توان ذاتی طبیعت تعریف نماید. همچنین به کارگیری این بسته ابزاری باید این قابلیت را داشته باشد که در دراز مدت با تامین نیازها، زمینه جلوگیری از تخریب فزاینده کنونی تنوع زیستی منطقه را فراهم ساخته و زمینه احیای اجزای تنوع زیستی به ویژه تنوع زیستگاهی را فراهم آورد. از مهم ترین ابزارهای مدیریت زاگرس مرکزی، می توان به برنامه تعیین توان اکولوژیک سرزمین با رعایت ملاحظات و معیارهای اجتماعی-اقتصادی اشاره نمود. بدین منظور در راستای تحقق اهداف برنامه حفاظت و توسعه پایدار کوهستان زاگرس مرکزی، تدوین و اجرای "راهنماها و دستورالعمل های بهره برداری های پایدار"، در نظر گرفته شد، تا با کاهش اثرات بر شاخص های تنوع زیستی، به تدریج روند ناپایدار فعالیت های توسعه در منطقه به سمت پایداری حرکت کند. این دستورالعمل ها قابل تعمیم به کل کوهستان زاگرس خواهد بود و با تصویب در مراجع ملی، ضمانت اجرایی خواهد یافت.

راهنماها و دستورالعمل های بهره برداری های پایدار از منابع طبیعی با تمرکز بر حفاظت از تنوع زیستی، با استناد به رهنمودهای دستورکار ۲۱، بسترهای قانونی و حقوقی، اسناد پشتیبان ملی، بین المللی و مطالعات میدانی تهیه گردید. سپس با استفاده از تجربیات استانی (استان های اصفهان، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و

بویراحمد و فارس) فعالیت‌های عمده ناپایدار محدوده کوهستان زاگرس مرکزی شناسایی شدند. در گام بعدی اثرات و تهدیدات زیست محیطی هر یک از این فعالیت‌ها، بر اجزای تنوع زیستی، بررسی و مورد طبقه‌بندی قرار گرفت و نهایتاً راهکارها، معیارها و ضوابط مورد نیاز جهت تنظیم و کنترل فعالیت‌های توسعه و بهره‌برداری، تدوین شد. به منظور بومی‌سازی این راهنماها و دستورالعمل‌ها، جلب مشارکت و دریافت نقطه نظرات نهادهای دست‌اندرکار، کارگاه‌هایی در سطح استانی و ملی برگزار شد و نظرات ارزنده این گروه در دستورالعمل نهایی اعمال شد.

- با توجه به تهدیدات زاگرس مرکزی، راهنماها و دستورالعمل‌های زیر تهیه شده است:
- راهنما و دستورالعمل ارزیابی زیست محیطی در کوهستان زاگرس مرکزی؛
- راهنما و دستورالعمل توسعه آبی‌ری پروری پایدار در کوهستان زاگرس مرکزی؛
- راهنما و دستورالعمل بهره‌برداری پایدار از جنگل در کوهستان زاگرس مرکزی؛
- راهنما و دستورالعمل بهره‌برداری پایدار از منابع آب در کوهستان زاگرس مرکزی؛
- راهنما و دستورالعمل بهره‌برداری پایدار از مرتع در کوهستان زاگرس مرکزی؛
- راهنما و دستورالعمل توسعه کشاورزی پایدار در کوهستان زاگرس مرکزی؛
- راهنما و دستورالعمل توسعه گردشگری پایدار در کوهستان زاگرس مرکزی؛
- راهنما و دستورالعمل مدیریت پسماند در جوامع روستایی کوهستان زاگرس مرکزی؛
- راهنما و دستورالعمل مدیریت فاضلاب در جوامع روستایی کوهستان زاگرس مرکزی؛

امید است با تصویب این دستورالعمل‌ها توسط مراجع ملی، حمایت و پشتیبانی ذینفعان کلیدی از نحوه اجرای آن‌ها در تمامی برنامه‌ها و طرح‌های توسعه؛ ملاحظات حفاظت از تنوع زیستی و حفظ معیشت پایدار جوامع واقعی وابسته به منابع حیاتی این زیست بوم، توسط مسئولین، سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و بهره‌برداران از منابع به کارگرفته شود.

جا دارد از زحمات مشاوران محترم در تهیه این دستورالعمل آقایان دکتر سعید ملاماسی، مهندس عسگر علیزاده، دکتر کامران پورمقدم، دکتر شروان شعاعی، دکتر سام حائری، مهندس محمد شریفی مقدم، مهندس رضا درخشنده، سرکار خانم دکتر رویا نزاکتی و خانم دکتر زهرا اله‌داد تشکر شود. همچنین از نظرات علمی و تخصصی مدیران محترم استانی، فرمانداران، بخشداران، ذینفعان کلیدی و جامعه محلی قدرانی می‌شود.

بی‌تردید این راهنما به عنوان اولین کوشش در گردآوری اسناد مربوط به بهره‌برداری پایدار کامل نیست، مورد امتنان است نظرات سازنده و پیشنهادات خود را در خصوص ارتقای این دستورالعمل در اختیار طرح زاگرس قرار دهید.